

VJERA DANAŠNJEG SVEĆENIKA

Karl Rahner

SUMMARIUM: Articulus praesens primam dicit clarissimi Auctoris elucubrationem lingua croatica editam. In cuius exordio tribus innuitur annotationibus, quomodo historicitas fidei intelligenda sit atque quonam pacto de fide sacerdotis hodierni disserere liceat. Deinde, in ipso articuli corpore, quattuor eiusdem fidei proprietates succincte enodantur: quarum prima characterem fraternum, secunda sinceram difficultatum agnitionem, tertia cohaerentem dogmatum expositionem, quarta denique transcendentalem notam fidei sacerdotalis commendat. Quae omnia non solum in fidei radices in sacerdotum animis profundius agendas conducunt, verum etiam fundamenta solida ad dialogum cum infidelibus instituendum indicant.

Želimo se načas zadubiti u problem vjere kako ga proživljava današnji svećenik. Pri tom bismo htjeli u prvom redu uzeti na oko vjeru koliko ona predstavlja osnovu i srčiku samog života svećenikova, ostavivši donekle u sjeni utjecaj vjere na vršenje svećeničke službe, premda se ta dva vidika — duhovni i pastoralni — ne mogu nikad potpuno odvojiti; u svećeničkom se naime životu osobno usavršavanje sudbinski isprepliće i oplođuje sa službenim dušobrižničkim poslanjem.

Bit će zgodno da ova razlaganja počnemo s tri opaske, nabačene u obliku teza, ali bez strogoga školskog dokazivanja. Te bi uvodne opaske morale u isti mah opravdati i već unaprijed omeđiti naše kasnije izvode.

1. POVJESNA ZNAČAJKA VJEROVANJA

Trebalo bi da naša vjera snagom izvorne svoje biti imadne uvijek n o v povjesni izgled. Jedino pod tim uvjetom ima smisla raspravljati o vjeri d a n a s. Taj izraz pak »d a n a s« ne shvatimo tjelesnogrudno kao vanjsku, prigodnu oznaku koja bi naglašavala da vjernici moraju uvijek i posvud,

1. Posredovanjem Dra HERBERTA VORGRIMLERA primili smo od o. KARLA RAHNERA SI ovaj članak za »Bogoslovsku Smotru«. Uvaženi je teolog i saborski stručnjak imao nakanu da za naš časopis napiše jednu posve novu studiju; međutim, mnogobrojni poslovi uoči trećeg zasjedanja II Vatikanskog Sabora ne dopustiše mu da ostvari taj svoj naum.

Članak što ga objavljujemo sadrži cjelovit i dosad neobjavljen tekst predavanja što ga je Karl Rahner održao na Katoličkom danu u Hannoveru, 23. kolovoza 1962. pod naslovom: »Der Glaube des Priesters heute«. Kako je baš onih dana sam predavač zapao u »nemilost« kod nekih crkvenih krugova, bili su s predavanja odstranjeni svi svjetovnjaci i, napose, svi novinari, da njihova revnost ne bi Rahnerove riječi lakomisleno progurala u tisak. Nu zato je 700 nazočnih svećenika i biskupa na čelu s kardinalom Augustinom Bea jednodušno priznalo da Rahnerov referat predstavlja »den einsamen, unerreichten Höhepunkt wortmächtiger Deutung christlicher Existenz heute« . . . Uzevši u obzir razlike između njemačkog i našeg klera, između njihovih i naših zborovanja, ne možemo očekivati da će predavanje slavnog isusovca naići kod nas na slične superlative; ali, jer nam auctor sam u popratnom listu napominje da ovaj hannoverski tekst sadrži jezgrovito — »in nuce!« — osnovne njegove filozofske, dogmatske i pastoralno-teološke nazore, smatrali smo uputnim da ga baš ovim člankom po prvi put predstavimo našoj javnosti.

Dosad su samo veće ili manje izvratke iz ovog predavanja objelodanili »Orbis catholicus« 17 (1962) 23—27, »Orientierung« 26 (1962) 215—219, 227—231 i minhenski »Klerusblatt« 43 (1963) 13—16, 26—30 na njemačkom, dok su na francuskom slično postupili »Prêtre et Apôtre« 45 (1963) 3—5 i »Évangéliser« 17 (1963) 463—491. Hrvatski je prijevod rađen prema hektografiranom primjerku poslanom od samog auktora. Prevodilac je radi bolje preglednosti umetnuo u izvorni tekst podnaslove, te sastavio za BS kratak prikaz Rahnerova života i rada.

pa prema tome i danas, biti postojani u nepromjenljivom svom vjerskom svjedočenju nego uzmimo termin »danas« kao bitnu značajku što zasijca u srž samog vjerovanja i, zapravo, provire odonud.

Vjera u povijesti. — Naša bi tvrdnja morala zreloom kršćaninu biti sama po sebi razumljiva: kolikogod naime bilo sigurno da za sve ljude postoji samo jedno konačno Spasenje i da se to jedino Spasenje postiže jednom jedincatom vazda istom vjerom, ipak nema sumnje da postoji povijest Objave i, u vezi s ovom, da postoji također povijest vjere. Zacijelo, milosni zov što ga Bog upravlja čovječanstvu oduvijek je bio jedan te isti; ali je očito da taj zov ima svoju povijest, povijest koja se odvija kroz naše vremenski promjenljivo slušanje Božjeg Poziva. Upravo te promjene izazvane Božjim Govorom i milosno vođene od Providnosti sačinjavaju povijest objave i povijest vjere u isti mah.

Nitko ne može reći da je ta povijest prispjela već na kraj stoga što je Objava, dosegnuvši u Kristu eshatološku svoju puninu, stvarno zaključena. Radi se naime o »zaključenju« koje nam, ispravno shvaćeno, otključava apsolutnu cjelinu Božjeg Objavljenja, ukoliko su ulomci proročkih i apostolskih poruka rasli po njemu napokon u cjelovito jedinstvo. Upravo stoga ne sastoji se vjera nakon Isusa Krsta naprosto u tom da uvijek novi ljudski naraštaji jednoliko prigibaju šiju pred eshatološkim navještajem objavljenim stavaka. Niti da reflektiraju od vremena do vremena na svoj povjesni slijed a da pri tome paze da im vjerovanje ostane u strogo nadvremenskom i posve bezizražajnom ozračju. U toj pretpostavci opstojala bi doduše povijest teologije, ali ne bi bilo povijesti vjere. Međutim, i povijest vjere opstoji, jer je Bog, davši nam definitivnu puninu Svoje Objave, omogućio nepreglednom mnoštvu pozemljara da uzvjeruju i to svaki na svoj način; samo naime slušanje Božje Riječi plod je slobodne milosti Gospodnje koja drukčije prilazi svakom pojedincu i daje drukčije obilježje svakoj pojedinoj epohi... Zbog toga moramo reći da je teološko umovanje o vjeri zapravo jedan vitalni ulomak unutar samog slušanja Božje Riječi; povijest je teologije dakle isječak i odraz cjelovite povijesti vjere.

Prava povjesnost. — Ako je istina da Kristov »kairos« zbilja ispunja i osvjetljuje svu stvarnost, tada se povijest kršćanstva odvija u punini već ispunjenog vremena! Ovaj paradoksalni vidik nuka nas na priznanje da o nekakvoj zbiljskoj povijesti kršćanstva može biti govora samo uz pretpostavku da, naime, kroz stoljeća koja se nižu nakon Kristova Uskrsnuća vjera u Evanđelje doživljava stvarne povjesne mijene, tj. ostaje do »konca vjekova« samoj sebi savršeno identična a neprestance poprima drukčiji i drukčiji povjesni izgled. Šta ćete, kad ni Bog ni čovjek ne mogu jedno te isto ponavljati dovicjeka na jedan te isti način!

Svakako, povjesnost ljudske povijesti nije u tom što bi se vremenski opetovale kod nas vazda iste pojave rađanja i umiranja, nego u tom što se na zemlji odvija zapravo jedno jedincato Zbivanje. To zbivanje od početka svijeta jest i ostaje stalno jedno te isto a ipak se do svršetka vremena mora razvijati; mora svoju iskonsku srž iskazivati uvijek na nov način, da se tako rascvate do konačne, pune izražajnosti. Nešto slično treba reći i za vjeru Crkve poslije Krista! I ona mora u pojedinim epohama zadobiti novo obličje baš zato da bi ostala stara i stalna, da bi ostala sebi vjerna i dosljedna. Stoga nitko ne može zbiljski uzvjerovati a da u svom činu vjere ne pođe dalje nego što su išli vjernici prije njega. Svaki naime pojedini vjernik

mora svoje vlastito vjerovanje kao svježu novost provesti u život, postupiti u koječem drukčije od svojih prethodnika, da bi tako njegova »fides qua« i »fides quae« uistinu dosegla i životno u se pretočila neokrnjenu vjeru davnine.

Povjesna skučenost. — Sve nas ovo ovlašćuje da sa svom ozbiljnošću postavimo pitanje: kako je s našom vjerom d a n a s? Doduše, ne smijemo si utvarati da je moguće na ovo pitanje dati odgovor kojim bi do u tančine bila razrađena trenutačna struktura vjere što je imadu ili moraju imati današnji kršćanin i današnji svećenik. Kao ljudi životno utkani u nezaustavnu struju prolaznosti mi možemo vlastite čine samo dinamički proživljavati. Refleksnu analizu i pojmovni mozaik o tim našim činima daleko će bolje izdjelati pokoljenja koja dolaze poslije nas, jer neće biti zapletena u lomnu neizvjesnost našeg povjesnog trenutka. Kad, stoga, budu naši potomci razrađivali preduvjete vlastitog vjerovanja, oni će — među ostalim — iskazati i k a k o smo mi vjerovali; iskazat će dakle naš vjerski stav daleko točnije nego li mi to umijemo reći danas!

Ipak, činjenica je da se u svaki naš čin upliće i početna neka refleksija kao integralni dio samoga tog čina. Na temelju toga očito nam je da same sebe ne možemo doumiti do kraja nego da moramo na kraju krajeva svoj udes prepustiti vodstvu Božjega Promisla. Prema tome možemo, dapače moramo pitati: k a k v a je u zbilji naša vjera danas. Upit postavljamo zato da bismo konačno vjerovali baš onako kako i moramo. Nu pri tom budimo svjesni vlastite skučenosti; ne možemo naime istovremeno i djelovati i sebe na dielu promatrati! Jer čitav je ljudski život stisnut u jedan jedini vremenski slijed kroz koji ne mogu istovremeno protjecati dvije raznolike stvari: jedna integralnog čina a druga adekvatne refleksije.

2. RAZNOLIKI TIPOVI VJEROVANJA

Povijest se vjere ne odvija tako da bi točno, kao po satu, kod svih naroda, kod svih kultura i svih pojedinaca u isti čas nastupale nove povjesne faze i periode. Može se vrlo lako desiti da u jednom povjesnom razdoblju susretnemo najrazličitije tipove vjernika. Baš onako kao što se mogu tu i tamo naći na okupu ljudi koji se svojim odgojem, kulturom i obrazovanošću svojim socijalnim položajem i nacionalnim osjećajem silno razlikuju a ponekad i silovito suprotstavljaju. Uzmete li u obzir da svi ovi elementi, koje netom spomenusmo, zalaze u potku vjerskog realiziranja čovjekova, shvatit ćete kolika raznolikost mora nastati među religioznim tipovima.

U mozaiku današnjice. — Tko god dakle želi orisati strukturni izgled vjere u našim danima ne smije si umišljati da će svojom analizom iznijeti na svjetlo opis koji savršeno jednako vrijedi za sve naše suvremenike. Gledajte jednog Sicilijanca i jednog Berlinčanina; gledajte sedamdesetogodišnjaka i čovjeka tridesetih godina; gledajte stanovnika Srednje Evrope i jednog novokrštenog Crnca u Africi; gledajte Mediteranca koji uživa u statičnom okviru ceremonijalnih tradicija, i Nordijca koji i kao gorljiv katolik mora usred Crkve »protestantski« osjećati i nastupati; gledajte intelektualca koji je svestrano zašao u problematiku suvremene znanosti, i primitivca koji o tehničkim i kulturnim dostignućima današnjice nema ni pojma; gledajte patrijarhalnog seljaka koji još uvijek živi u idiličnom ozračju svojih polja i livada, i modernog industrijalca uronjenog u tehničiranu civilizaciju masa...

Svi ovi tipovi, zajedno s mnoštvom drugih koje uopće i ne spomenusmo, žive »istovremeno« ali oni u istom povjesnom trenutku na posve različan način proživljavaju svoju jednu te istu kršćansku, katoličku vjeru.

Upoznaj sama sebe. — Nije nam ni izdaleka moguće razraditi ovdje cjelovitu tipologiju tih religioznih profila u današnjici. Naša je nakana prilično čedna: htjeli bismo uočiti samo jedan današnji tip vjere: umovati i govoriti o vjerovanju iz jedne strogo određene životne situacije, koja nipošto ne vrijedi za sve vjernike niti im pristaje u istoj mjeri. Nas eto zanima samo jedna skupina vjernika. Toj skupini i sami pripadamo! Nek se stoga nitko ne čudi ako u slijedećim izvodima ne nađe naročito poticaja za svoj osobni život u vjeri. Poželjno je samo jedno: da skica koju kanimo iznijeti približno oriše bar nekolicinu današnjih vjernika i da stanovita skupina ljudi, vezanih uz životni prostor Srednje Evrope, prepozna u ovom tipu vjere *s a m a s e b e!*

3. NAŠ DOPRINOS VJEROVANJU

Rad boljeg razumijevanja dodajmo još i treću opasku. Nije naime dovoljno da vjernik samo prostodušno i bezazleno vjeruje i time da odmah inadne baš onakvu strukturu vjerovanja kakvu *m o r a* imati. Vjera je milost, i to milost koja nas nuka da vjerujemo *d a n a s*, tj. da vjerujemo u srazmjeru sa svojom povjesnom epohom. Ali ta milost vjere zahtijeva našu aktivnu suradnju, suradnju koja — na žalost — često uzmanjka. Radi toga se često dešava da ljudi doduše vjeruju, ali pri tom ili posvema promaše ili barem u znatnoj mjeri okrnje onaj tip vjerovanja što im ga propisuje njihovo vrijeme prema svojim kulturnim, socijalnim i individualnim potrebama.

Bolni promašaji. — Koliko se puta dogodi da povjesna situacija zahtijeva od naše vjere, da bude »otvorena«, tj. da smiono iziđe ususret novonastaloj zbilji, da je uvaži kao historijski imperativ i da gleda u njoj poticaj za vlastiti uspon i polet na više! Baš u takvim se zgodama vjera kod mnogih strašljivo zabarikadira u nekakav skućeni ghetto, u tjeskobnu konzervativnost, u nabusiti ressentiment, u farizejsku učmalost, u buržujsku neuviđavnost, u naduto uvjerenje: »mi sve već imamo i znamo« ...

Pazimo dobro! Kad u kršćanstvu nastupe ovakovi strukturni promašaji, kad vjernicima uzmanjka odvažnosti toliko potrebite za posvemašnju preinaku vjerskoga stila; kad se uporno držimo primljenih (što još ne znači »tradicionalnih«!) okvira koji su nekoć bili korisni ali su sada postali besmisleni; kad svom dušom prianjamo uz mentalitet jedne epohe koja je već u povijesti uminula ali mi smatramo da bi jedino u njoj kršćanstvo moglo imati klimu pogodnu za svoj razvitak; kad naivno stišćemo oči i uši pred činjenicama koje izvikuju nastup jednoga novog razdoblja i potrebu novog mentaliteta, tada svoju vjeru izlažemo *m n o g o v e ć i m* pogibeljima nego li je opasnost u koju se upuštaju duše, spremne i odlučne da preobrazu stil svoga vjerovanja ... U najmanju ruku naše svjedočanstvo za Krista ostaje tada neuvjerljivo i neplodno.

Važno je stoga da bar donekle jasno uočimo kakvu strukturu vjerovanja zahtijeva od nas današnjica, odnosno: Bog u današnjici! Koliko nam ni teoretski ni praktički nije stalo do toga, mi griješimo protiv same izvorne zakonitosti kršćanstva. Griješimo jer nasilno kušamo održati u životu jednu

strukturu koja je povjesno osuđena na smrt i s kojom će nastradati i jedan dio Kraljevstva Božjeg i to onaj što ga je Providnost dodijelila upravo nama, da Mu služimo ili na boljitak ili na propast!

* * *

»Nova et Vetera«. — Dosta je već tih uvodnih opaski! Pokušajmo sada iznijeti na vidjelo neke značajnije crte našeg vjerovanja u današnjici, ne brijemo se odviše za logičnu sistematiku samoga prikaza. Prema našem uvjerenju te karakteristične značajke proviru iz biti kršćanstva i stoga su oduvijek bile utkane u religiozni život vjernika. Možemo ih, dakle, nazreti u svim razdobljima crkvene povijesti! Ali danas te crte na osobit način se ističu. Dopala im je primarna uloga u životnom profilu suvremenog vjernika koji ih baš kao takve mora i shvaćati i u djelo provoditi — za razliku od prijašnjih naraštaja koji su povjesni »naglasak« svojega *Credo* stavljali drugamo. Oni uostalom nisu bili kadri ni da cjelovito uvide ni da uspješno u životu ostvare te značajke koje su za nas doslovce sudbonosne!

S tim u vezi i naš će dokazni postupak u slijedećim izlaganjima biti pomalo neobičan. Snaga naime i uvjerljivost naših dokaza bit će redovito u tom što će nam se pojedini izvodi naći uvijek točno na križištu silnica koje niču: s jedne strane iz nepromjenljive biti vjere, a s druge opet iz opravdanih zahtjeva našeg vremena. Dakako, u svemu ovom pravo će se snaći jedino duhovi kojima je od Boga dana i gorka zadaća i milosna snaga da zbiljski žive da nas, tj. koji su po Božjem nadahnuću svoj život uložili u ono što rađa sutrašnjicu. Na žalost, takovih je malo! Tim ne želimo reći da bi ovi malobrojni duhovi bili iznad preostalog mnoštva kršćana i vjernika, nego samo ističemo razliku koja zbiljski opstoji, makar je mnogi nastoje prekriti i prelaze preko nje kao da je i nema.

I BRATSKO OSJECANJE U VJERI

Prva crta koju moramo istaknuti na strukturi vjere u današnjici jest njezin bratski značaj! Ali, kako da shvatimo taj neuobičajeni izraz? »Brat« kao takav ne može biti samac; on pretpostavlja još nekoga kraj sebe prema kojemu stoji u bratskom odnosu. Ako dakle velimo da svećenikova vjera danas mora biti prožeta bratskim osjećajima, to znači da svećenik vjerujući mora u svojoj okolini susretati, gledati braću, i da taj bratski odnos prema bližnjemu, vidno urezan u svećenikov životni profil, spada među primarne značajke njegova vjerovanja u našim danima. Ta pak braća koju svećenik mora bratski imati na oku i u srcu, ta braća su i svjetovnjaci i nekršćani i svi ljudi današnjice, pa i oni — koji vjeruju da ne vjeruju, i koji napokon zbiljski ne vjeruju.

Bitni izdanak vjere. — Nije teško doumiti da ova značajka provire iz srži samog vjerovanja, pogotovu ako se radi o vjerovanju jednog svećenika. Kršćanska je naime vjera — bez obzira na to da li mi to znamo ili ne znamo — uvijek intimno utkana u život Crkve; a Crkva je »skup vjernika«, tj. skup u kojem dolazi do izražaja bit vjere baš ukoliko je ova slušanje Božje Riječi. Bog, dakako, upravlja svakom pojedincu svoj naročiti milosni poziv; ali je pri tom sigurno i zajamčeno da Bog po Objavi samog sebe iskazuje čitavom čovječanstvu. To znači da On kao Objavitelj u isti mah i pretpostavlja i pre-

obražava jedinstvenu cjelinu Adamova potomstva tako da povjesno prilazi k pojedincima samo ukoliko ovi, jedan po drugom i jedan preko drugoga, primaju Riječ Objave. Na taj način vjera pretpostavlja ljudsko zajedništvo i promiče ga. Polet vjere rađa se uvijek iznova iz Duhovskog Događaja, gdje Sila s Visine daje ljudskom mnoštvu da sraste u jedno srce i jednu dušu. Zato svaki koji vjeruje iskazuje priznanje intimnom iskustvu i osvjedočenju bližnjega. Svaki vjernik pristaje da ga ožari Duh što već djeluje u mnogima, i sam kuša slatkoću istoga Duha, primljenog zato da bi Ga dao dalje (drugima).

Zantjev današnjice. — Ova bratska crta u vjerovanju što je samo letimice nabacismo mora danas zasjati kao karakteristična oznaka na liku svakog vjernika a napose svećenika. Pri tom živo imajmo na umu da se naše bratsko osjećanje ne smije odnositi na eterični termin »čovjek«, projiciran u lepršavu sumaglicu apstraktnih pojmova; naš brat treba da bude konkretni čovjek, onaj što ga ovdje i sada, tj. d a n a s susrećemo u životu.

Da se pravo razumijemo! Mi smo svećenici više nego itko drugi izloženi jednoj napasti. Preko nje šutke i kradomice prelazimo, ali ona je upravo stoga i drska i uporna i nadasve pogubna: umišljamo si naime, da imamo nekakvu drugačiju vjeru koje svjetovnjaci u krilu Crkve nemaju! Nećemo mi nikad tu suludu tvrdnju izrično i otvoreno proklamirati, ali smo neprestano u pogibelji da prema njoj ž i v i m o. Svakako, ta je diskriminacija vjere i za nas same i pogotovu za našu kršćansku braću vrlo opasna, danas opasnija nego li ikada prije! Jesmo mi glasnici Svevišnjeg i propovjednici Božjih Tajna. Nitko to ne poriče... Ali, kojim onda pravom zaboravljamo da smo ipak i mi sami prije svega vjernici poput svih drugih sinova Majke Crkve? Kojim pravom zaboravljamo da i nas dnevce tišti ona gorčina, onaj riziko, ona nejasnoća, ona kolebljivost, ono dosadno i stalno ponavljano rvanje s demonom sumnje, što se sve skriva iza priproste riječi: vjerujem?!

Međutim, mi se rado smatramo, a nehotice se tako i vladamo, kao da bismo bili vrhovni savjetnici Božjega Promisla pri upravljanju svijetom. Legitimiramo se kao Božji »eksperti«. Dok mislimo da branimo Crkvu s Kristovim Djelom Spasenja mi u stvari promičemo s a m e s e b e. Često puta nastupamo kao sveznadari koji su Božje Nacrtne proniknuli do kraja, kojima je zbilja sve jasno, koji — kao stručnjaci u nebeskim pitanjima — zaslužuju da ih sav ostali neuki puk sluša... Tako se onda razvijamo u čudake koji nisu ni voljni ni sposobni da zađu u dijalog s normalnim vjernicima, i nitko nas živ ne može uvjeriti da bismo morali štošta naučiti kako iz vjere tako i iz vjerske zaostalosti kršćanskoga puka.

Bratski izgled vjere. — Nadošlo je doba da mi svećenici prekinemo s tom nezdravom umišljenošću! Vrijeme je da naša vjera zaikri nehinjenom poniznošću. N e s m i j e to biti vjera onih za koje se veli: »beati possidentes«, nego vjera skromnih i priprostih smrtnika. Treba da stanemo u isti red s mnoštvom koje vjeruje tek uz napor i tegobu i sa svom se ozbiljnošću pita: šta u zbilji stoji iza baštinjenih dogmatskih i dogmatičarskih izričaja, i stoga nije miran sve dok ne vidi kakvu-takvu vezu između primljenih obrazaca i burne svoje životne zabiljivosti! Treba da stanemo u isti red s mnoštvom koje toliko puta uzdiše i jeca pod pritiskom sumnje da je sva arhitektonika našeg vjerovanja puki anakronizam, jedna suptilna nadgradnja iz prošlosti kojom prikrivamo svoj zbiljski nazor na svijet, a nemamo dovoljno snage da javno pokažemo šta je zbiljski život našeg života.

Vjerovati s bratskim osjećanjem znači: samo ono iznositi pred druge kao nepobitnu i zajamčenu istinu što smo kroz duševnu stisku i usrdnu molitvu

osobno proživjeli ili barem pokušali proživjeti; znači dnevnicu voditi borbu protiv rutinerstva kojim smo nivelirali brojne teološke termine i još brojnije moralne recepte, te ih od reda pasivno primamo u sebe i jednako ih automatski dajemo od sebe, a da im nikada nismo doumili duboki smisao i značenje. Teologija je, po sebi, vrijedna i dragocjena. Ona je svima nama uvelike potrebna i, govoreći iskreno, nismo je još ni izdaleka dovoljno prostudirali. Ali, recite sami, nije li sva teološka oštroumnost sporedna i nemoćna, kad se na poprištu srca sukobe problemi i energije duha o kojima ovisi konačna odluka vjere ili nevjere — i gdje mi, svećenici, unatoč tolikih semestara dogmatike i moralke, nemamo nikakve prednosti ispred svjetovnjaka.

Budimo dakle i sami pred sobom i pred kršćanskim pukom ono što jesmo: ljudi koji traže, ljudi koji pitaju, ljudi koji jecaju u podvojenosti vlastitog srca, ljudi kojima duša toliko puta uskipi gorčinom i koji moraju zajedno sa svjetovnjacima moliti: »Vjerujem, Gospode, pomози nevjeri mojoj!« Nemojmo u svom vjerovanju glumiti čvrstoću i vedrinu, ako nam srce nije takvo! Nemojmo nastupati bezobzirno kao da bi nam sve pojedinosti iz svijeta vjere bile jednako važne i kao da bi ih sve trebalo jednako provoditi u život, jer da su sve redom od Boga objavljene. To naša braća svjetovnjaci ne mogu ostvariti, pa se ni mi ne smijemo isprisivati kao da bismo to mogli! Jer u ovom zemaljskom eonu moguće nam je samo »implicite« obujmiti svu cjelinu Božje Objave i crkvene nauke. Ne smijemo pod formalnim vidom uvoditi nikakva izbora ni razlike, ali, kad je u pitanju konkretna stvarnost gdje moramo »explicite« izricati svjedočanstvo vjere u Krista, tada ne samo da možemo nego moramo stupnjevati pojedine ulomke iz primljenog Poklada Objave vodeći računa o raznolikosti njihove provedbe u život... Vjerujemo kao braća u krilu jedne Majke Crkve. Budimo osvjedočeni da nama svećenicima nije danas potrebna nikakva drukčija vjera od one što je imadu svjetovnjaci. Vjerujemo bratski ne izmičući gorčini udesa što ga je Bog pripustio na suvremeno čovječanstvo. Preuzmimo odlučno na sebe onaj udio iz tjeskobe vjerovanja koji nam zbiljski pripada. S tim će samo porasti vjerodostojnost našeg navještanja Objave i naš će iskreni stav uroditi obilnim plodom u dušama.

Pred problemom nevjere. — Sve ove napomene što ih dosad izmucamo o bratskom osjećanju u vjeri treba primijeniti i na one koji vjeruju da ne vjeruju, i na one koji zaista ništa ne vjeruju. (U životu se zaista te dvije skupine ne mogu jasno razlučiti!) Spasitelj nas je otkupio zaronivši pred Ocem u zapuštenost i zabačenost grešnoga svijeta, stoga i svećenik mora na sličan način okusiti i ispaštati trpkost današnje nevjere. Samo onda moći će se ustvrditi da smo pravo, ispravno i po dužnosti vjerovali, kad naša vjera bude provirala doslovce »iz« našeg vremena, kad bude izranjala »iz« duhovnog ozračja današnjice. Ovo pak nije vjeri sklonost!

Ponekad se, doduše, čuju naivne i lakomislene tvrdnje da sve prividne i stvarne vjerske krize u suvremenom čovječanstvu potječu isključivo od subjektivne zlobe pojedinaca. Činjenica je, međutim, da postoje mnoge objektivne poteškoće kojih ne smijemo prezreti! Prije svega treba uzeti u obzir neizbježivi i načelno opravdani pluralizam današnje kulture koja baš u duhu sveobuhvatnog »katolicizma«, daleko od fideističke jednostranosti crpe svoje zasade iz mnogih izvora a ne samo iz strogo omeđene Objave. Radi toga danas nitko više nije u stanju da sve niti kulturnoga zbivanja prikupi u svojoj šaci, te stoga mnogi i bez subjektivne krivnje zapinju pred

nesavladivom barijerom pluralizma na kojoj im se lomi i nazor na svijet i pače sam život. Povrh toga treba uzeti u obzir i onaj dalekosežni potez kojim se moderni čovjek oslobodio od starinskih društvenih spona i manira, koliko danas svaki pojedinac posve sam nastoji rješavati temeljna pitanja o bitku i stvarnosti. Ovo bismo mi kršćani morali uostalom pozdraviti kao pozitivan elemenat koji nam ide u prilog, jer nema istinske vjere bez samo-svojne, osobne odluke čovjekove — a ovu su negdašnji društveni obziri više otešćivali i prigušivali nego li podsticali! (Priznajem da pobornici crkvenopolitičkih režima i pristaše više ili manje ljubazne teorije »Compelle intrare« imaju u ovom pogledu protivno mišljenje!) Napokon, treba uzeti u obzir i danas sve više isticanu tvrdnju »odsutnosti« Boga iz iskustvenog svijeta (o čemu će kasnije biti još govora!), tvrdnju koja ponajčešće nije pravo razrađena ali je u osnovi prihvatljiva i nameće se svakom tko iole pozna silni preokret znanstvenih vidika u današnjici...

Sve ovo uz još mnoge druge momente koji podjednako utječu na duhovnu orijentaciju naših suvremenika, sve ovo tvori »klimu« koja u isti mah i olakšava i otešćava čin vjere. Sve ovo, dakako, ne može posvema opravdati gubitak vjere u našim suvremenicima, ali nam pruža oslon da ih bar donekle shvatimo i da kod većine uočimo samo prividnu nevjeru koja — gledamo li cijeli problem pod povjesnom perspektivom — predstavlja u našem naraštaju samo prelaznu, kritičnu periodu vjere a ne zator svakog vjerovanja naprosto!

I opet bratski stav. — Za nas, međutim, iz rečenoga slijedi: kao svećenici ovoga apostazijom iskušanog vremena mi moramo u svojoj vjeri gajiti bratski osjećaj i prema toj braći koja, koliko naizvan vidimo, ne vjeruju! Kako bismo im inače mogli prići s blagom viješću Objave, kako bi se od nas prenosila na njih »zaraza« vjere, kako bismo drukčije mogli iskupiti njihovu gorčinu nevjerovanja i tako im u Kristu pribaviti milost obraćenja, ako bismo se pred njima — ili makar samo pred sudištem vlastitoga srca — vladali kao da smo u svemu posve različni od njih! Mi imamo i dužnost i pravo i milost, da k Istini Kristovoj pridemo odonud gdje oni čame i otkud oni dolaze: iz jednog neizrecivo golemog svijeta pozitivnih znanosti koji se bez predaha razvija; iz svijeta u kojem čovjek još uvijek sebe samoga traži, iz svijeta u kojem se racionalno planiranje i tehnika počinju već nadmetati s prirodnim tijekom pojava; iz svijeta strogih zakona i trijezne egzaktnosti u kojem se ne događaju baš svaki dan čudesa; iz jednoga Bogu otuđenog svijeta u kojem treba pronalaziti nove puteve za uviđanje i doživljavanje Nadzemaljske Realnosti; iz svijeta u kojem je, čini se, i sam Bog svoje djelovanje maskirao golim prirodnim zbivanjem; iz svijeta u kojem je religija, poput svega ostalog, podvrgnuta mnogostrukoj, evolutivnoj zakonitosti; iz svijeta, u kojem ljudi daleko neposrednije uočavaju besmislenost i užas umiranja nego li blaženstvo prekogrobnog života... Iz tog dakle okoliša mora klijati naša vjera!

Prema tome, ukoliko smo zbilja ljudi današnjice, ukoliko nismo zbog nekakve lažne i posve neumjesne tjeskobe počeli — kao vjernici — bježati sami od sebe i izvan sebe, naša vjera ne može i ne smije zaniijekati tu konkretnu situaciju trenutačne zemaljske stvarnosti. Naprotiv, ova se mora utkati u intimnu strukturu vjerovanja dajući nam kao vjernicima trijeznost, snošljivost, poniznost i čednost, čineći nas spremnim da se iznova suočimo s novim zahtjevima svoje epohe. **Takva** mora biti naša vjera, te i sami nazovi-bezvjerci bez sustezanja priznaju da tu — pred njima — vjeruje jedan čovjek

koji je inače zbilja poput njih. Da tu vjeruje čovjek sadašnjice kojemu riječ »Bog« ne silazi odveć jeftino s usana, i koji si ne umišlja da je Neprodomnom Božjem Otajstvu stao već na kraj. Bezvjerci moraju razabirati da pred njima vjeruje čovjek skroman u izjavama i ponešto skeptičan u pogledima, u sve-mu dakle jednak njima, a koji ipak — točnije: ne ipak — nego baš stoga je r-je takav, baš zbog toga vjeruje . . .

Moramo se i mi obratiti. — Nije dakle baš lako ni jednostavno zauzeti u svom vjerovanju bratski stav prema takozvanim nevjernicima. Treba da se u tu svrhu kod nas samih štošta preinači! I to ne u stilu neke zakulisne apologetske taktike ,nego prema diktatu osobne naše zrelosti u vjerovanju. Istom onda, naime, bit će naša vjera čista i potpuna, kad budemo odstranili iz nje sve neljudske i nebratske natruhe: kad se ne bude čula iz nje šuplja jeka jeftinog deklamiranja; kad se prestanemo s visoka hvalisati da je u Evanđelju dan univerzalni recept za sve krize svih vremena; kad se otresemo nadute umišljenosti prema kojoj nas, vjernike, ne bi smjelo ni u čemu zahvatiti prokletstvo našeg naraštaja; kad iskreno priznamo da nismo usred čovječanstva nikakvi sveznadari ni natpovjesni vidioci; kad konačno uvidimo da kršćanstvo nije formula koja bi odgonetala bez najmanjeg zaostatka sve rebase vidljivog kozmosa, nego da je to milosni imperativ koji zahtijeva od nas da se radikalno odrečemo samih sebe i prepustimo se na volju onom Nepojmljivom Otajstvu u kojem vječito ključa Neizreciva Ljubav.

Zacijelo ima zasada kojih u ovom bratskom osjećanju prema nevjernicima ne smijemo skvrniti! Dobro je stoga upozoriti današnje vjernike na promašaje i nejasnoće u spisima jednog Teilharda de Chardin-a! Ali bi, svakako, bilo još bolje kad bi se naši teolozi dali na posao da neokrnjen poklad vjere iskažu i razrade jezikom današnjice. To ne znači da bismo svi skupa morali tupo preuzeti i usvojiti ono shvaćanje bitka kojim se danas opija nekršćanski svijet. Samo jedno se od nas traži, naime, da tom profanom nazoru zađemo u srž i onda ga iz dubine preobrazimo, kristianiziramo. Međutim, dokle god budemo u tonu klerikalne nadmoći samo s visoka davali upozorenja, neka nitko ne prikraćuje dosadašnji raspon crkvene Kerigme. Dokle god nam bude iz glasa odjekivao prizvuk da mi zapravo već sve znamo i da svako novo pitanje koje se postavi: ili razara skladnu jasnoću našeg davno dovršenog i savršenog sistema — ili pak spada u domenu prirodnih znanosti koje nas se uopće ne tiču, — dotle će nam sva upozorenja biti samo riječi bačene u vjetar!

Kad bi nam vjera uvijek i posvud bila prožeta bratskim osjećajem, ne bi takozvani bezvjeri mogli baš lako bacati na nas objedu da se borimo samo za svoje klerikalne probitke, za zemaljski prosperitet crkvene aparature i za održanje buržujskog poretka u svijetu, nego bi ubrzo počeli uviđati da ih mi u stvari bratski spasavamo od sudbonosnog pada u očaj i dosadu života. Nek nas Svevišnji obdari tom milošću bratskog osjećanja u vjeri, da konačno postanemo sami u integralnom smislu vjernici!

II PRIHVACANJE UGROŽENOSTI VJERE

Druga je značajka svećenikova vjerovanja u današnjici usko povezana s onom o kojoj se dosad govorilo. Sastoji se u tom da otvoreno, neusiljeno preuzmemo na sebe ugroženost vjere kojom je bremenit naš povjesni trenutak. Šta tim želimo reći?

Ključna točka. — Sjetimo se prije svega da svako vrijeme ima svoju specifičnu ulogu i zadaću. Ne može se od svakoga zahtijevati sve — pogotovu ne u istoj mjeri! Svako doba treba da ispuni zasebnu svoju dionicu tako, te na kraju sva vremena ostvare pred Bogom cjelinu koja im je skupno zadana... S druge opet strane teolozi se mogu s pravom pozivati na onaj ponešto apstraktni zamišljaj vjere što se u katolicizmu udomaćio nakon Tridentskog Sabora, i u tome smislu mogu onda logično tvrditi da vjera nije sve u kršćanskom životu. Ipak mi nećemo doći ni najmanje u sukob s tom njihovom tvrdnjom ako reknemo da kod kršćanina koji zbiljski vjeruje, i sve ostalo u životu teče kao što treba, dok za onoga koji ne živi sređeno smijemo predmijevati da mu ni vjera nije egzistencijalno uspjela.

U svjetlu tih letimičnih napomena usuđujemo se sada izjaviti: vjera je postala danas središnja dužnost i tipična karakteristika kršćanskog života uopće! Sve se ostalo dodaje k njoj i pridolazi za njom! Posreći li se dakle kojim smrtniku danas da Boga, tu Neizrecivu Tajnu koja nam se milosno bliži po Isusu Kristu, životno susretne i obujmi činom vjere te ostane li nakon toga trajno u istome stavu egzistencijalne otvorenosti i predanja pred Nadsvijetom ne strepeći kad vidi kako mu bitak nezadrživo tone u bezdan Neizrecivog, — takav čovjek zbiljski je dosegao i ostvario u sebi ključnu karakteristiku suvremenog živovanja. U tom slučaju smijemo s punom sigurnošću očekivati da će iza vjere, poput dvorske svite, slijediti i ufanje i ljubav i kajanje i oproštenje grijeha i brojne druge, uglavnom sociološke i ekleziološke oznake što karakteriziraju konkretan vjerski život. Dospjeli smo naime u Povijesti Spasa i u povijesti razvitka ljudskoga duha baš do faze u kojoj se vjera ističe kao vrhovna dužnost i primarna oznaka istinskog kršćanina.

Bitni odvirak vjere. — Nu baš zato ne smijemo se kao kršćani ni začuditi ni zaprepastiti što nam je u današnjici vjera ugrožena. Objektivne smo razloge te suvremene ugroženosti već ukratko naveli i ne treba da ih ponavljamo. Za nas je nadasve važno da uočimo kako ta ugroženost zalazi kao bitni, integralni elemenat u samo vjerovanje, te kako ta ista ugroženost, pravo shvaćena i svladana znači za naše doba egzistencijalnu situaciju s kojom se zbiljski moramo suočiti, da bi nam vjera dozrela i postala onakva kakva danas mora biti!

U dogmatici smo možda nevoljko sricali dosadnu tezu prema kojoj sigurnost i čvrstoća vjerskog pristanka ne isključuju iz duše mogućnost sumnje, pače ni mogućnost gubitka vjere. To nam se u onaj čas činilo neobičnim, gotovo neprihvatljivim, jer su nam u isto doba podjednako naglašavali kako je čin vjere sigurniji od svakog drugog osvjedochenja («supra omnia firmus») te kako mu govore u prilog silni, neoborivi apologetski dokazi. Rezultat je bio taj da smo na »mogućnost nevjere i sumnje« u vjerniku gledali kao na nezgrapnost, koju — za nevolju — moramo dopustiti; nu ostala nam je u sjećanju kao nemila i nekusna sjena što nagrđuje vjerski profil ubogih pozemljara.

Međutim, naglasimo baš tu ugroženost vjere, baš tu nelagodnu situaciju. Ona uključuje dvoje, prvo: vjera mora biti u najosobnijoj dubini bitka temelj svega mog živovanja (inače to ne bi bila vjera nego samo jedan sporedni komadić inventara, uguran nekako u n u t a r moga srca, ali utemeljen na nečemu drugom kao na životnoj podlozi!); drugo: izvorni polet slobodne moje odluke mora nositi i podržavati samu vjeru (jer, vjera je vjera samo dok slobodno vjerujemo — »actus supra omnia liber«). Ovo je doista

nelagodna situacija, jer nitko ne može do kraja jasno razraditi kako se to skladno sjedinjuju (nipošto ne istovjetuju) objektivno utemeljenje vjere i subjektivno odlučivanje vjernika. Ali bez te, baš te osnovne situacije uopće nema vjerovanja, ukoliko vjera znači zaslužan Bogo-dani čin kojim se spasavamo! Radi se dakle o jednom bitnom elementu samoga vjerskog pristanaka, i mi nemamo nikakva zbiljskog razloga da tu izvornu ugroženost vjere prikrivamo...

Zahtjev današnjice. — Dapače, izrazita crta našega današnjeg stava u vjeri mora biti upravo to da se otvoreno i neusiljeno suočimo s tom ugroženošću vjere. Tim ne želimo ni najmanje udarati na tradicionalno načelo koje traži da se vjernik bez potrebe ne izlaže kojekakvim opasnostima za vjeru te da stoga mora izbjegavati protuvjersko društvo, protuvjersko štivo itd. Iz ovog načela govori iskustvo vjekova i mi ćemo pametno postupiti kad god ga budemo ponizno i pažljivo proveli u djelo, ne pouzdavajući se preuzetno u same sebe... Ali nam se danas s punom ozbiljnošću nameće pitanje: koliko je vjerniku našega vremena uopće još moguće izbjegavati te vjerske pogibelji? Nije li možda tu i tamo potrebna već neka druga taktika za očuvanje vjere, taktika kakve starina nije poznavala?... U ono se naime blaženo doba živjelo unutar blagog ozračja posvud raširene i posvud učvršćene vjere. To je pojedinim vjernicima davalo u njihovu osvjeđenju poseban prizvuk stalnosti i sigurnosti, čemu kod nas nema više ni traga. Budemo li, stoga, još uvijek prakticirali sve doslovce kako se to činilo u starim vremenima, u naš će se postupak potkrasti mnogi promašaji: mjesto da se mudro uklonimo vjerskim pogiblima, mi ćemo se sterilno zauzlati u sebe. To ne može proći bez pogubnih posljedica. Ako uvažimo ovu ozbiljnu primjedbnu rado ćemo naglasiti da je zgra spomenutog starinskog načela ostaje i danas i uvijek na snazi. Ali, u ovaj čas, ne možemo o tom pitanje raspravljati.

Vratimo se dakle na predašnju našu postavku. Prema toj postavci povjesna struktura današnjeg vjerovanja zahtijeva da se s ugroženošću vjere bez tjeskobe suočimo. Da je sami sebi odvažno priznamo te da pred njezinom plimom ni najmanje ne klonemo duhom.

Mirno suočenje. — Suočiti se bez tjeskobe s modernom ugroženošću vjere znači: trijezno konstatirati da pojedini svećenik i teolog nije u naše doba sposoban da kao pojedinac iznese pozitivan, direktan i svestran dokaz o vjerodostojnosti Objave. Dokaz koji bi najčišćom znanstvenošću sazeo u sebe sukus čitave Apologetike a udovoljio bi objektivno svim minucioznim dostignućima i kompliciranim metodama pojedinih znanosti koje s profanog područja zasijecaju u problematiku vjere! Dakako, svećenik ni ne mora — kao pojedinac — u pogledu racionalnog obrazlaganja vjere tražiti sam za sebe takav »idealni« dokaz, kao što ga uostalom ne traže ni drugi normalni vjernici, koji ipak posve razumno vjeruju... Ali se zato tradicionalnoj našoj Apologetici nameće dužnost da uz ostale svoje skromnije zadatke i ubuduće uznastoji ostati znanost koja sveobuhvatno, premda uvijek i n d i r e k t n o, opravdava vjeru. U prvom pak redu trebalo bi da nam kao takva svestrano razloži ono što zasad ni izdaleka još nije dovoljno objašnjeno, naime: kako i zašto je pred sudištem razuma dužan prigrliti Evanđelje čovjek koji inače sam za sebe zbilja nije u stanju da stručno stane na kraj svim problemima što ih dandanas pred katoličku Fundamentalku stavljaju filozofija, povijest religija, eksegeza i brojne druge znanosti s razgraničja teologije i pozitivnih nauka.

Iskreno priznanje. — Nadalje, otvoreno priznati ugroženost vjere u današnjici znači: konstatirati da je u nama ugrožena sama u n u t a r n j a sposobnost vjerovanja, i da nas kobna neka atrofija koči te ne možemo nadnaravnoј zbilji vjere doista dati mjesta u životu. Koliko se puta zbog toga dešava da mi svećenici namjesto istinske vjere u srcu nosimo tek izvana pokrov teološke i pastoralne rutine? Nerado to priznajemo, ali zar nije tako? Koliko se puta naša vjera — baš kao i kod svjetovnjaka — izrodi u suptilnu ideološku nadgradnju, kojom lukavo pokrивamo svoj ponekad profanirani život i svoj poganizirani nazor na zambilnost? Zar da ni sami sebi to ne priznamo? Nema li, dakle, u nama katkad namještenosti i »službenog« licemjerja?

Iskreno recimo: čemu sve to pretvaranje? Ako je vjera uistinu milostan zahvat Svemogućega u nas, zar ćemo nautiti vjerovanju — bilo svojem, bilo onom svojih bližnjih — budemo li moleći priznali: »Vjerujem, Gospodine, pomoz i nevjeri mojoj!« Zar ćemo išta izgubiti budemo li očitovali da nas od ugroženosti vjere ne izbavlja nikoji stvor, najmanje pak naša osobna uvidavnost, dosjetljivost i teološka sprema nego j e d i n i Bog? Zacijelo, samo priznanje da nam je vjera ugrožena ne smijemo smatrati ljekarijom koja bi slabiće preko noći pretvarala u vjernike od formata. Ali u tom priznanju ipak je početak ozdravljenja... Jedino onaj koji smije računati samo na sebe i na s v o j u snagu, jedino takav mora glumiti nepobjedivost! Nama, kršćanima, nije potrebno da se tako ispršujemo. Mi imamo Boga čija se Moć najснаžnije očituje baš kroz našu nemoć, što znači: očituje se i kroz uboštvo našeg vjerovanja, dokle god mi ponizno priznajemo tu vlastitu slabost te Bogu, a ne s e b i, pripisujemo svu Jakost!

Pročišćena nada. — Napokon se na priznanje ugroženosti naše vjere navozuje i svijest i životno iskustvo da iza krize, a, u nekom smislu iz same krize, dolazi Spas! Budimo realni! Istinska pogibelj (izvorno naime samo j e d n a je pogibelj) koja prijete vjeri današnjeg čovjeka ne provire na kraju krajeva iz pojedinačnih intelektualnih nejasnoća što ih serviraju prirodne znanosti, eksegeza, povijest religija itd, kako je to, barem po sudu kulturnih historičara, bio slučaj u prošlom stoljeću. Nisu danas usred mnoštva kojekakvih svjetovnih nazora dospjeli u opasnost naši vjerski stavci, naše dogme. Danas je izravno ugrožen sam čin vjere. Ugrožena je u nama sposobnost vjerovanja: dotle smo se naime rastočili te većina od nas nije više kadra stvoriti u sebi suvislo, cjelovito, beskompromisno uvjerenje kojem bismo onda dali neka nam prožme čitavo biće i čitav život! Posvud hara ideološka tupost ubitačnim beznađem. Posvud susrećemo metafizičku zamorenost i psihološko rasulo što se, kako izgleda, ne da naćim zaustaviti! Sami u sebi ćutimo nemoć duha pred hirovima tijela, pred hirovima nasilja, pred hirovima smrti. Utućeni smo dok motrimo suluda krvološtva povijesti, u kojoj kao da istina i pravda neprestance stradaju pod brutalnim udarcima stvarnosti! Uronjeni smo u neumoljivu struju svagdašnjice gdje po nama udara tuća nepomirljivih i proturjećnih nazora na svijet; gdje bolno osjećamo jaz što dijeli vjerske naše izrićaje od neizrecivih vjerskih vrednota; gdje svakoga časa s trpkošću konstatiramo da sve naše vjerske formule potjeću iz davnog nekog duhovnog ozračja koje se teško sporazumijeva s današnjicom... Sve to, i još koješta uz to, ugrožava danas vjeru kao takvu, vjeru kao ćin!

Ako sve to uvidimo i uvažimo; ako odlučno raskrinkamo u sebi sve one surogate za kamuflažu zbilje i sve one analgetike za stišavanje životne tjeskobe što nam ih okolina mimo vjere i izvan vjere nudi, a mi ih požudno i

potajice prihvaćamo; ako stvarno priznamo vlastitu lomnost te se suočimo s ubitačnom ispraznošću života te zabacimo čak i one predrasude koje inače dopuštaju najradikalniji skeptici, a razorimo čak i one iluzije koje inače prihvaćaju i najkrući pozitivisti — tada možemo reći da smo zbiljski sišli do dna današnje vjerske ugroženosti! Ali, u isti mah treba pridodati: sišli smo do one egzistencijalne dubine gdje se jedino može d a n a s realizirati istinski čin vjerovanja... Danas naime istinski vjeruje samo onaj tko zađe u ovu radikalnu situaciju ugroženosti. Jer samo u onoj duši može vjera zaiskriti kao apsolutni odgovor i apsolutno jamstvo o smislu života, u koju se apsolutnom oštrinom usjekao problem besmisla, i u kojoj nema već unaprijed namještenih, navodno jasnih i nedirljivih formula (kakvim su se znali uspavljivati buržuji Nietzscheovih dana). Čovjek mora proniknuti u ovu zonu radikalne ugroženosti, ako želi da mu svom mogućom bistrinom sine istina te uvidi da ni on ni svijet nisu Bog, da ni u njemu ni u svijetu ne svjetluca nikakva imanentna numinoznost kojom bi se mogao ili smio samosvojno poigravati. Tu mi istom potpuno uviđamo da je Bog, zbilja B o g tj. Neshvatljiva Tajna kojoj se moramo izručiti neopozivo i bez pridržaja!

Na ovoj dubini dakle počinje istinsko kršćanstvo. Tu ono, ujedno, dostiže i svoj vrhunac. Dostiže ga netom razaberemo milosnu i milosrdnu, neizrecivo nježnu Bliskost te Neshvatljive Božje Tajne! Iskusiti ovaj Početak i svršetak kršćanstva, iskusiti ovaj Alfa i Omega zbiljskog vjerovanja mogu samo duše koje si bezdani ponor bivovanja ne maskiraju nikakvim umjetnim prostirkama, kako to inače redovito čine pogani (makar u njima tinjala zapretana iskra kršćanstva!) i kršćani (u kojima ponajčešće ostaju maskirani izdanci poganstva!)... Treba dakle da odvažno izdržimo samu ugroženost vjere u njezinoj bezdanoj strahoti i stisci, jer samo tako provret će nam kroz nju, ali iz B o g a jedinog, Spas!

III IZVORNA JEDNOSTAVNOST VJERE

Treća oznaka koju moramo istaknuti na strukturi vjere u današnjici jest njezina radikalna jednostavnost. Pod tim izrazom ne želimo nipošto propagirati nekakvo »jezgraštvo«, nekakvo prosvjetiteljsko ili modernističko prekrajanje vjerskih stavaka, što bi nas konačno odvelo u čuvstvenu zonu naravne religioznosti. Nama je i te kako stalo do toga da katolička nauka kroz vjekove Objave razvijena i u povijesti dogmi neopozivo iskazana, ostane i dalje cjelovita, neokrnjena. Ali u njoj — i to u njoj baš takvoj, kakva jest — živo nam se nameće problem pojednostavljenja i dužnost da dovedemo u sklad same vjerske istine i vlastito naše vjerovanje. Šta to zapravo znači?

Starinski nazor. — Ovdje bi nam izvanredno dobro mogao poslužiti tradicionalni zamišljaj tkzv. »fides implicita«, Od davnine se naime držalo da ne mora baš svaki pojedinici vjernik izrično (»explicite«) znati sve što je sadržano u dogmatskoj nauci Crkve. Dapače, ponegdje je zbilja i dobro da stanoviti vjernici »zapnu« pri manjem broju izričnih stavaka. Ako naime uzmemo, u obzir skučenost duševnih sposobnosti kod nekih pokoljenja i krajeva, čin vjere kod ovakvih pojedinaca može egzistencijalno bolje uspjeti nego bi uspio u slučaju da im je glava prenatrpana konceptualnim izričajima... S ovog bi se gledišta moglo veoma spretno prići k našem problemu, mi to

ipak nećemo učiniti. Apstrahirat ćemo, dakle, od tog dobro zasnovanog i opravdanog nazora, a s druge strane zaći ćemo u daljnje raspravljanje. Kao ishodišnu točku uzet ćemo današnji, detaljno razvijeni i razrađeni skup vjerskih članaka što smo ga sami počevši od roditeljske kuće i prve katekizamske pouke sve do svršetka teoloških studija upijali u sebe. Protiv cjelovitosti toga skupa ne možemo niti ne smijemo ništa poduzimati. I tu se, velimo, nameće problem pojednostavljenja! Zašto?

Suvremeni zahtjev. — Prije svega, dobro uočimo slijedeće: u našim će danima ljudi imati toliko više volje i snage da uzvjeruju i da svoju vjeru životno usvoje, ukoliko im sam sadržaj vjerovanja budemo manje predloživali kao gorostasnu upravo nepreglednu sumu stavaka kojima tek izvana pridolazi pečat vjerodostojnosti po auktoritetu Boga-Objavitelja. Na žalost, mi smo navikli da i sebi i drugima tako razlažemo vjerske istine te one — sve skupa i svaka napose — izgledaju podjednako i zajamčene i ugrožene formalnim problemom o činjenici Božje Objave, koja — kao takva — ne bi imala unutarne veze sa sadržajem vjere i spadala bi u apologetsku domenu, izvan Dogmatike. Izgleda, međutim, da se ovakva formalističko-ekstrinsecistička zamisao skupa sa svojim skutoštom, dogmatičkim pozitivizmom, ne može danas uspješno suprotstaviti opasnostima kojima je vjera posvud izvrgnuta. Današnji, naime, čovjek i odviše cijeni Božju Transcendenciju. On se ne može pomiriti s pretpostavkom da je taj isti Bog iz golemog preobilja svoga Znanja nasumce priopćio ljudima mnoštvo zasebnih istina (a mogao je, samo da Mu se tako svidjelo, objaviti druge posve različite istine). Niti se pomiruje s tim da se te stavke uzmu naprosto kao školski predloženi aksiomi, bez pravoga uvida kakvu bi vrijednost mogla imati njihova spoznaja ili primjena u svagdanjem našem smrtničkom životu... Povrh toga, današnji čovjek ima tako istančan osjećaj za sve Božansko i takav religiozno-povjesni nazor o čovječanstvu te se ne može pomiriti s tvrdnjom da je — izuzevši uski krug Židova i kršćana — sav preostali ljudski rod ostao u potpunoj tami. Nije zadovoljan konstatacijom da kroz tu tamu ponekad bljesne jedan ili drugi nedoumljeni stavak naravne filozofije, dok se uz to u religioznoj problematici pitanja bez odgovora isprepliću s najtežim zabludama.

Sve to skupa ne znači da bismo smjeli ili čak možda morali zatrti u današnjoj paradoksalni značaj kršćanstva, ili poreći nadnaravnost Objave kao slobodnog, nepredvidivog Zahvata Božjeg u povijest! O tom ne može biti ni govora! Naši navodi ističu nešto drugo: današnji će čovjek pravo i potpuno, prostodušno i neusiljeno, spremno i poletno prigrliti vjeru u Krista samo tada kad mu je mi budemo znali predstaviti kao jedinstven, skladan, cjelovit, a opet jednostavan Božji Odgovor na ono jedincato, sveobuhvatno pitanje što s kraja na kraj prožimlje ljudsko biće tako, te čovjek zabruva i nije drugo do li utielovljeno to Pitanje. Trebalo bi dakle da u našim danima sama Objava i Njezin sadržaj i svi ulomci te Objave među sobom i sve Njezine povjesne etape redom zabljestaju u zbiljskoj, skladnoj, nepatvorenoj cjelovitosti i jednostavnosti. Od tog smo ideala zaista još daleko!

Teške zadaće. — Recimo stoga otvoreno da u ovom pogledu jedan neizrecivo golem zadatak čeka našu teologiju! Doduše, nerijetko se čuje da teolozi imaju pred sobom još mnogo posla. Međutim, čim se počnu navoditi pojedinačne potrebe, tj. čim se rekne da ovo ili ono još nema istinskog rješenja (premda bi baš za nas i za naše prilike bilo nadasve važno i nužno), od-

mah se većina onih najpozvanijih i najodgovornijih smatra uvrijeđenima! Nesretne su to naravi one se svim silama upinju da sačuvaju staloženost jedne već uminule epohe. U njihovim su očima sve važnije pojedinosti iz Objave već do kraja pojašnjene i protumačene, što znači da svaki koji se usudi ustvrditi protivno, samo iznovice muti vodu koja je odavna bila razbistrena!

Ovdje treba naročito naglasiti da naš problem nije samo u tom kako ćemo što jasnije, što preglednije i što temeljitije iznositi pred svijet neokrnjen sadržaj Objave, nego kako ćemo — u isti mah — stvoriti i jednu velikopoteznu majeutiku prema kojoj bi se milošću prosvjetljene duše mogle »iznutra« uživjeti u srž Blage Vijesti koju im službeno Crkveno Učiteljstvo donosi »izvana« kroz povijest. Svaki je, naime, čovjek pod utjecajem nadnaravne milosti. A ta milost (koliko god bila uzvišen i slobodan Dar Trojedinog Boga) nije zapretana u nekakvu nepristupačnu zonu, nego zalazi u normalni krug čovjekove svijesti gdje se inače — suočena s Bogom — realizira naša sloboda. Ne bismo stoga smjeli ostaviti u dušama neiskorišten taj milosni Dodir Svevišnjega, premda je očito da tu nadnaravnu crtu svoga iskustva nismo kadri uvijek refleksno razabrati k a o t a k v u, baš kao što nam nije moguće na temelju puke intravertirane refleksije doći do jasnih, izričnih zadata Objave kako ih formulira katolička Kerigma.

Uz ovaj važni majeutički akcent morali bi naši iskazi vjere imati i vidno naglašenu sintetičku notu. Pojednostavniti danas našu pluralistički razgranatu evanđeosku Objavu ne znači nipošto zauzlati je u samu sebe. Moramo se vinuti dotle da naše svjedočenje o Kristu i za Krista posve prirodno, skladno i nenamješteno zađe u sintezu s današnjom slikom svijeta, ili da barem odgovara »ukusu«, točnije: osnovnom raspoloženju duha što ga imadu naši suvremenici! Vodimo dakle računa o njihovu oprezu pred zamašnim teorijama, o njihovu trijeznom smislu za stvarnošću. Ne zaboravimo ni na odvratnost koju oni čute pred svakom retoričkom tiradom! Imajmo u vidu njihov budni osjećaj za jedinstvo i razvojnu dinamiku svemira te podržavamo — kako u njima, tako i u sebi — živu svijest da se zazbiljnost ne da ničim, pa ni najbiranijim riječima, iskazati do kraja!

Sumarni vidik. — Ne umišljamo se da smo ovog časa iole sposobni dati makar blijedu skicu o tom kako bi naše pojednostavljenje katoličke nauke moralo izgledati u zbilji. S priličnom dakle nelagodnošću i uz dužni oprez usuđujemo se ipak reći:

Ako se složimo u tvrdnji da, na kraju krajeva, imamo u kršćanstvu samo tri apsolutne Tajne: Presveto Trojstvo, Utjelovljenje i Milost Posvetnu;

ako jasno uočimo međusobni sklad ovih triju Tajni;

ako napose zagledamo intimnu vezu između Utjelovljenja Riječi i našega Posvećenja po milosti; te razaberemo da se danas u vanjskom djelovanju Božjem (»Trinitas oeconomica«) nalazi priopćen i unutarjni Njegov Život (»Trinitas immanens«), jer Krist i Milost upravo to i znače;

ako shvatimo da je čovjek u srži svojoj iskonski otvoren prema apsolutnom Božjem Otajstvu koje posve slobodno vlada nad našim udesom;

ako, povrh toga, kroz jedinstvo vanjske Kerigme s unutaršnjim milosnim zahvatom Pneume uvidimo da se ono Božansko Otajstvo kao milosrdna i nježna Bliskost neopozivo izručuje čovjeku tako te se više ne može govoriti o Bogu kao nekom nijemom, nepristupačnom Tuđincu, premda On uvijek

ostaje tajnovit, dapače, baš u ovom milosnom priopćenju postaje On za nas nepojmljiva i neprispodobiva Tajna;

ako, konačno, »aposteriornoj« Kristologiji Isusa iz Nazareta iziđemo ususret jednom »apriornom«, egzistencijalno-metafizičkom Kristologijom Boga-čovještva, koja bi izrasla iz zdrave metafizičke antropologije, a razjasnila bi ljudima kako, s jedne strane, apsolutni i definitivni Božji Plan o pobožanstvenjenom čovječanstvu uključuje u sebi Boga-Čovjeka, i kako, s druge strane, nije moguće zamisliti apsolutnog Spasitelja ni eshatološki uspješnog prihvaćanja Božje Milosti od strane ljudskog roda bez istoga Boga-Čovjeka, definiranog kalcedonskom dogmom;

— tada će, tako barem ja vjerujem, biti već mnogo učinjeno za to naše pojednostavljenje dogmatskih izričaja!

Znam, doduše, da sam — promičući ovdje izvornu jednostavnost kršćanske nauke — nabacio takve vidike koji će se mnogima pričiniti posve apstraktni i prividno (naglašujem: prividno!) još teži za razumijevanje, odnosno za suvislo izlaganje, negoli su to bile uobičajene teološke formulacije. Srećom, jednostavnost koju od nas traži današnjica nije istovjetna s lakom; a što se tiče puta do korijena, taj je uvijek bio težak!

Borba za bitno. — Mnogo se toga obrađuje našim dogmatikama a što mi u predašnoj skici nismo ni dotaknuli. Nisu to ni u kojem slučaju sporedna ili beznačajna pitanja. Radi se ponajviše o dogmatskim vidicima koji, strože gledani, spadaju u zonu društvo-vne ili povjesno uvjetovane ili pak liturgijsko-obredne realizacije vjerovanja... Smatramo da suvremenog čovjeka, kad je taj u kršćanstvu prepoznao već apsolutnu, od Boga danu religiju, neće oni dogmatski vidici naročito smetati ni uznemiravati. On je i tako pristupačan za sve što se tiče povjesne naše dimezionalnosti. Razumjet će, stoga, zašto je baš prava od Boga objavljena religija morala kroz vjekove doseći najrazvijeniju šarolikost i zašto je baš njoj pao na ramena priličan teret svakovrsne baštine iz prošlosti. S tim u vezi potrebno je da prije svega razotkrijemo svojim suvremenicima najizvorniju dubinu kršćanstva. Da im je razotkrijemo u svoj njezinoj životnoj snazi kao Božansku Jednostavnost koja je ne samo u sebi nego i za nas, ljude najshvatljivija. Za čovjeka, naime koji zrelo zalazi u sebe, ono najsvjetlije, najsigurnije, najočitije u životu jest samo Otajstvo Svevišnjeg, ukoliko se ovo tajnovito glasi u dnu svakog srca! Stoga nam i jest svima bez razlike najlakši i, ujedno, najteži čin života baš samo prijanjanje uz to Nepojmljivo Otajstvo koje međutim ostaje Praizvor svake razumljivosti, a bliži nam se i daje bez pridržaja kroz milosrdno Praštanje i besprimjernu Ljubav.

Nije li tim obuhvaćeno sve što spada na samu bit kršćanstva? Ionako sveukupna drama Objave nije drugo do li povijest Bogom nadahnutog osvješćenja čovjekova. To osvješćenje sastoji se u tome što bijedni pozemljari primaju milosni Božji Dar odozgo te s vremenom sve bolje razabiru taj Poklon Neba i dolaze podjednako sve bliže k sebi. Razumije se da u ovom pogledu Isus Krist predstavlja nanatkriljiv i nedostižan Vrhunac, kako pod objektivnim tako i pod subjektivnim vidom.

Današnji čovjek koji bi se s ovim gledištem primicao Evanđelju, lako bi uvidio da kršćanstvo nije tek jedna od mnogih svjetskih religija što rivalski konkurira svojim suparnicama nego da se uzdiže nad njih kao čudesna nadopuna i usavršenje... Prosljedimo dalje ovu fundamentalno-teološku nit, i naš će suvremenik biti i psihološki i egzistencijalno spreman da prihvati

dokaze prema kojima se Bog apsolutno objavio baš u Isusu Kristu a ne u drugim religioznim likovima čovječanstva, koliko god inače izgledali uzvišeni.

Elementarne vrednote. — Trebalo bi da na sumarnoj skici današnjega vjerovanja, kako je prikazasmo, mnogo toga još bolje istaknemo i jasnije formuliramo. Dešava se naime u vlastitom našem religioznom živovanju, u molitvi, razmatranju i u propovijedanju da »od silnog drveća ne vidimo šume«, tj. da nekako izgubimo osjećaj za cjelinu vjerske zbiljnosti. Radi toga nismo više sposobni da pravo pogodimo ni da životno u sebi realiziramo one elementarne crte religioznosti. No bez njih se uopće ne može govoriti o kršćanstvu. Neće, stoga, za produbljenje vjere u nama biti dovoljno da samo teoretski pojednostavnimo i koncentrički rasporedimo dogmatski njezin sadržaj. Neminovno se još traži da ne zabacimo i ne zapostavimo nijednoga vjerskog stavka, a da stvorimo vlastitu religioznu perspektivu, osobnu ljestvicu kršćanskih vrednota, koja bi normirala praktični naš život!

Tako npr. nije čovjeku baš lako uvidjeti šta je molitva i kako bi se vinuo do nje. Uistinu, koliko treba napora i naprezanja dok čovjek ne nadvlada egzistencijalnu vrtoglavicu koja mu molitvu slika kao puku autosugestiju! Koliko li treba gorkih iskustava i vječito novih nastojanja od početka, dok na kraju čovjek ne uzvjeruje da riječi ubogog stvara, izgovorene u pustari života pred nijemom Šutnjom Božjom, imaju smisla. I da vapaj »Oče«, upravljen k Nebu, nije divovska projekcija djetinjastih naših zamišljaja kojom bismo htjeli ostvariti predracionalno gospodstvo nad vlastitim udesom, nego da se u tom zaufanom vapaju skriva zalog Božjeg Stvaralaštva, i da ono svojim Dodirom ni najmanje ne skvrni našu slobodu, već je zbiljski oslobađa dajući joj neslućeni polet... Sve to čovjek mora ne samo teoretski pojmiti nego još i životno iskusiti, kako za vrijeme dok se uči moliti, tako i onda kad već misli da je tu umjetnost naučio. Kada se trsi da neprestance u sebi razbudi i razvije sve naravne preduvjete meditativnosti, i kada brižno sondira najtajnije zakutke srca... Ali eto, (do ovog nam upravo i jest stalo!) namjesto da u sebi i u vjernicima brižno promičemo te elementarne vrednote kršćanskog živovanja držeći se osnovnih, tako jednostavnih obrisa evanđeoske zbiljnosti kojom bi morala odisati i naša molitva i sva naša religioznost uopće, mi uglavnom izmičemo toj svojoj primarnoj zadaći. Zaplićemo se u opširna dogmatska razlaganja, u koja se već zbog same neobične formulacije suvremeni čovjek ne umije i ne može egzistencijalno uživjeti!

Jedna prispodoba. — Opresz nam nalaže da se klonimo svakog suvišnog izazova. Stoga i nećemo uspoređivati ovdje kompliciranost današnjih dogmatika s jednostavnošću kršćanske dogme! Nitko nam međutim ne može zamjeriti, ako iznesene misli prikažemo plastičnije jednom ilustracijom.

Recimo da je nekom svećeniku stavljeno u dužnost neka jednog svjetovnjaka (pazite! ne velim »redovnicu« ili »staru pobožnu bakicu« nego baš jednog svjetovnjaka), jednog realističnog inženjera, ili, još izrazitije, jednog pozitivistički nastrojenog profesora egzaktnih znanosti uputi u činjenicu kako je sam taj dotični inženjer — odnosno profesor — u svom životu već bezbroj puta iskusio nadnaravni dodir s Bogom po milosti posvetnoj. I kako on taj isti iskustveni dodir s Nadsvijetom i danas i neprestano doživljava, koliko je ova svagdanja »mistika« zbilja, koja se u kršćanskom životu mora sama po sebi razumjeti a izmaći joj ne može zapravo nijedan pozemljak, koliko god je inače svojim nemarom i neznanjem zapustio... Kladio bih se da bi naš kler dobrim dijelom već unaprijed kapitulirao pred ovakvim za-

datkom i da bi do te kapitulacije došlo prije nego li se uopće postavi pitanje: kolikim bi plodom moglo rečeno tumačenje uroditi kod dotičnog inženjera ili profesora. Dapače, usudio bih se kladiti, da će golem dio današnjeg klera — samo ako iskreno pokaže što misli — najodlučnije poricati bilo kakvo nadnaravno iskustvo u svom životu. Reći će da je čitav svijet vjere sažet u službene definicije Učiteljstva. Da ih mi slušamo i primamo izvana, a u sebi da ih nosimo samo u obliku pojmovnih utisaka bez mogućnosti da na putu vjere iskustveno doživimo Nadnarav! Napominjem da ovi katolički svećenici ne bi tom svojom negativnom izjavom dokazali neopstojnost svagdanje »mistike« u kršćanstvu, pa ni u njima samima (Bože, sačuvaj!), ali bi jasno očitovali kako je priličan dio našega klera pred iskonskim religioznim i milosnim elementom u dnu kršćanskog živovanja jednako nemoćan kao što i većina svjetovnjaka.

Budimo dosljedni. — Zacijelo, svi mi u dnu duše nosimo pravo, autohtono kršćanstvo. Ali, ako ni u nama svećenicima nije to kršćanstvo istinski »došlo k sebi« nego je zapelo u ekstrinsecističkom pojmovnom pluralizmu, zar će se naši svjetovnjaci ikada uspeti nad katekizamski niz pitanja i odgovora? Bez sumnje, taj napamet naučeni sustav ima stanovitu svoju ideološku zasićenost. Ova pak, na žalost, mora brzo ishlapiti usred suhoparne i nemilosrdne današnjice, netom joj uzmanjkaju tradicionalne i socijalne ograde koje su je zaštićivale izvana. Kod nas svećenika može doduše vjera i u tom slučaju (oprostite izraz!) životariti, jer nas psihološke i staleške okolnosti podržavaju uglavnom u istoj kolotečini klerikalnog zanimanja. Ali, pazite, to su one iste okolnosti na kojima se zasniva konzervativna moć svećenstva u svim nekršćanskim religijama!

Možda će tkogod primjetiti: »Ne, nije tako! Iza svega našeg fasadnog kršćanstva koje se kroz vjekove zna opirati struji prolaznosti na veliko čudo povjesničara, iza svih naših pojmovnih formula i definicija stoji nepobjediva Milost Gospodnja, kako u vjernicima tako i u svećenicima!« Izvrsna primjedba! Samo bi je trebalo doumiti do kraja! Tad bi se pokazalo da ova Milost nije položena negdje s onu stranu svijesti i povijesti, nego da je u nama, da je svi mi iskustveno doživljavamo; ne, doduše, izrazitim refleksnim uočavanjem, nego koliko nas Dobrota Boga Spasitelja bezimeno i nečujno otvara prema svom Milosnom Otajstvu. Pokazalo bi se također da ovaj iskustveni dodir s Milošću, ova anonimna »mistika« svagdanjice spada na bit kršćanstva. Pače da zalazi među osnovne probleme fundamentalne teologije tako te u vezi s njom može istom pojmovna arhitektonika kršćanstva (bez koje i opet ne bi kršćanstvo bilo kršćanstvo!) zasjati u punom jedinstvu i jednostavnosti!

IV NADSVJETSKI ZNAČAJ VJEROVANJA

Navedimo još i četvrtu oznaku koja se ističe na današnjem liku vjere. Ali neka se nitko ne ustravi pred etiketom kojom ćemo obilježiti svoj iskaz! I ne uzmite za zlo, ako se na kraju pokaže da je ovo samo nastavak i produbljenje predašnjega raspravljanja o jednostavnosti vjere. Ja bih tu crtu na vjeri i njezinoj današnjoj strukturi nazvao: »transcendencija«! Nu samo ime još nije dostatno da razumijemo šta se tu doista misli.

Davna istina. — Kao pobornici filozofskog i teološkog teizma, mi smo, naravski, oduvijek smatrali Boga transcendentnim, tj. neizmjereno

uzvišenim iznad svega što opstoji i što može opstati. U istom smislu vada tvrdili da nije moguće zamisliti između Boga i bilo kojega stvora sličnost koja ne bi bila u samoj osnovi izbrazdana daleko većom različnošću. Svakako, činjenica je: ovu su apsolutnu Božju Transcendenciju tijekom povijesti i pojedinci i čitavi naraštaji nekad s više nekad s manje jasnoće uočavali. Baš kao što su je nekad s više a nekad s manje egzistencijalne dubine doživljavali. Što se nas samih tiče mi smo svjesni velikog nerazmjera između Boga i svijeta. Bog se ne može skućiti svemirskim dimenzijama, kao da bi bio samo ulomak ili moment našeg vremenito-prostornog zbivanja i kao da bi uski horizont ljudskoga uma ikada mogao obuhvatiti Svevišnjega. Ta svijest jedva se kad — a i onda oskudno — odrazi u konkretnoj našoj religioznosti. Ovomu se manjku i ne treba čuditi. Šta ćete, kad upravo taj apsolutni Bog mora biti i konkretni Bog s kojim se izrično susreće polet naše pozemljarske, konkretne, kategorijalne religioznosti. Nu da se pri tom uistinu mognemo susresti s Njim, mora On ostati za nas apsolutni Bog, tj. izvorno Otajstvo neistraživi Ponor na kojem se sve temelji, ali Mu nitko ne može stati na kraj. I u konkretnom dakle činu religioznosti treba da On nama ostane Bog, Prabitak koji ne možemo pojmiti ni među druga bića svrstati, neizmjerivo Mjerilo svega. Mjerilo koje svojom Nazočnošću sve uključuje i nadilazi.

Suvremeni zahtjev. — Današnji čovjek neobično živo osjeća da Bog samo uz cijenu nabrojanih atributa može biti Bog! Ljudi su danas postali — u dobrom smislu riječi — »bezbožni« s obzirom na Boga koji bi bio samo trenutni bljesak ili nekakav vrhunski, zaključni dijelak kozmosa. Ne možemo ovdje iznositi redom sve spasonosne i misaone elemente koji su pripomogli da se tijekom stoljeća odstrane iz ideje Boga kojekakvi materijalni privjesci. Nemamo također mogućnosti da potanko orišemo kako je ta pažljiva »transcendentalizacija« Boga (s kojom uporedo teče »kategorizacija« svijeta!) nadošla, doduše, kroz povjesnu dijalektiku evropske misli, premda, zbiljski, svoju snagu i dinamični polet duguje kršćanstvu. Svakako, krivo bi činio tko bi tu pojavu proglasio štetnom za kršćansku duhovnost i njezin napredak!

Nemojmo začu u ta opširna razlaganja. Recimo kratko i jasno: silni povjesni proces transcendentalizacije vjerovanja započeo je otprilike s trinaestim stoljećem i do danas još nije završen! Što se nas samih tiče, znamo da naš vjerski stav i konkretno provođenje kršćanskog života u današnjici moraju i zbog nas samih i zbog naše okoline mnogo više, mnogo življe i mnogo izrazitije voditi računa o spomenutom procesu transcendentaliziranja. Više nego li se to činilo dosada. Svi mi naime, želimo da vjera u nama i u našim suvremenicima bude zaista vjera, bez lažnih natruha, navika i nadomjestaka. Kad bi svijest o neizrecivosti Božjoj koja prožimlje današnjicu prožela i nas; kad bismo počeli s pooštrenom pažnjom nadzirati same sebe kako o Bogu mislimo i kako o Njemu govorimo, ne bismo se više čudili što toliko puta i samima sebi i još više svojoj okolini izgledamo naivni, plitki i neuvjerljivi.

Ispit savjesti. — Pripazite samo malo! Ne govorimo li mi često o Bogu tako kao da smo Mu već prozreli sve karte? Kao da smo Njegovi tajni kornici ili barem upravni savjetnici? Kao da bi On kraj nas bio ubogi Ravatelj svemira — što jedva jedvice dolazi do riječi, a ne Onaj što svemoćnom Voljom sve sebi podvrgava? Onaj koji u srcu cjelokupne stvarnosti sto-

luje kao svesilni Pokretač prirode i povijesti i jedino Sam sebi odgovara za sve užase što potresaju i živim i neživim kozmosom? Onaj, čije Ime nitko nikad neće iskazati i koji ne polaže nikom računa za svoje odluke, bez obzira na to da li je u njih uključena blažena radost najviših Anđela ili pak samrtni hropac izmučenog pozemljara...

Prizapite malo i na one prizvuke koji muklo odzvanjaju u konkretnom našem propovijedanju kršćanske istine. Na prizvuke kojima mi svećenici zbog puste navike i duhovne tromosti ne poklanjamo nikakve pažnje. A naši se suvremenici spotiču na njima i uzimaju ih za neotuđivi elemenat evanđeoske Kerigme. To su prizvuci što uvelike karikiraju sve naše teološke, eshatološke i moralizatorne nazore. Oni nas sile da priznamo: doista, onaj zamišljaj Boga što ga ovako nastrano rišemo na o b o d u katoličke dogme, i odviše je primitivan, odviše kategorijalan, odviše zemljan i sveden na isti nazivnik s profanim vidicima, a da bi ga trijezni ljudi današnjice mogli i smjeli smatrati vjerodostojnim. Neće nas tu opravdati nikakvi izgovori, pa makar ih tražili u sublimnoj teologiji davnih vremena! Pitanje je naime da li obična naša propovijed, da li naša predavanja teologije (barem u pojedinih problemima) i, napokon, da li svi mi u životnom svom vjerskom osvjeđenju izmičemo primitivnom kategoriziranju Boga u onolikoj mjeri, koliko to traži današnja povjesna situacija. Što se tiče Srednje Evrope, smatram, da ne možemo biti sami sa sobom zadovoljni.

Radi vlastitog dobra i radi spasa vjere u dušama, morali bismo u ovom pogledu postati mnogo tankočutniji. Ne bismo smjeli svojim vjerskim izričajima davati ni izazivati dojam da o Bogu, o nebeskim Tajnama i odlukama Providnosti znademo više nego što običan smrtnik može znati. Trebalo bi da se u našim teološkim izjavama živo razabere kako uzliječemo nad sve pojmovne ograde i nadilazimo sve ljudske jednostranosti. Svakom tko nas čuje moralo bi postati očito da ga mi ne uvodimo u ljudske mudrolije nego u Otajstvo Svevišnjeg koje nadilazi svako poimanje, i koje svojim neizrecivim Pokojem oduvijek izmiruje u sebi svu dijalektičku podijeljenost stvorova. Morali bismo i sebi i svojoj okolini tako govoriti te naša riječ ne bude samo ljuštura blijedih ljudskih koncepata nego se u njoj odigra nešto božansko: kroz tu našu riječ, kroz tu djelotvornu riječ Evanđelja treba da se dušama razotkrije i približi sam Bog s neodoljivom svojom Milošću. Dakako, sve je ovo izrečeno ovdje u vrlo apstraktnim terminima. Predugo bi, međutim, bilo, kad bismo još kušali konkretnim primjerima osvijetliti kako nam u vjerskom životu i teološkom umovanju često manjka osjećaj za Božju Transcendenciju. Nu tko ima budno uho, taj će na svakom koraku zamijetiti ovakve primjere i promašaje.

Božja Bliskost. — Na ovoj transcendenciji današnjeg vjerovanja, koju toliko naglasismo, moramo istaknuti još jednu važnu crtu. Ako naime riječ »Bog« ne označuje bilo kakav pojedinačni predmet iz ovoga iskustvenog svijeta, predmet koji bi se nalazio među tolikim drugima a bio bi tek nešto veći i utjecajniji od njih tj. ako izraz »Bog« uistinu označuje Bitak koji sve obuhvaća, dok Njega ne može obujmiti ništa; Bitak koji sve raspoređuje, dok Njega ne može nitko svrstati u nešto veće, jer je On ujedno i najdublji temelj i vrhovni Horizont svega što uopće jest, tada treba znati da ona uboga riječ kojom označujemo Boga nije svoju poletnu snagu dobila ni od nas ni od svijeta nego od samoga Svevišnjeg! Nemojte ovu izjavu shvatiti u duhu ontologizma. Nemojte je opet ni tako tumačiti kao da bi poricala nužnost ili valjanost pojmovnih predodžbi o Bogu koje izrađujemo na te-

melju iskustvenih predmeta, a njima se služe i do njih vode svi filozofski dokazi redom! Naša se tvrdnja svodi na ovo: mi uvijek i stalno nosimo Boga u krilu vlastite svijesti. Nosimo Ga kao Nedostižni Pol prema kojem treperi nemirna »igla« našega srca. Nosimo Ga kao finalni Horizont uz koji je neodoljivo vezana sva transcendentarna dinamičnost našeg duha. A jer u osnovi svojoj čovjek i nije drugo do li »polet k Bogu«, stoga se u životu i možemo i moramo »otvarati« prema drugim bićima, prema svijetu i predmetima u njemu! U ovom smislu treba reći da Bog nije zakašnjeli »uljez« koji bi istom n a k n a d n o, poslije svega drugog, zalazio u krug naše spoznaje dok Mu prije nije bilo ni najmanjeg traga, nego je On u nama izvorno i od početka zapretan kao Bezimeni, Beskrajni Cilj za kojim trajno, asimptotički težimo! I da nije ove iskonske težnje za Apsolutnim, nikad se naš duh ne bi ni u čemu mogao afirmirati kao duh!

Povrh toga, Objava nas uči da je spomenuta transcendentarna Bliskost Božja u nama preobražena, ponadnaravljena! Nije se to desilo snagom gole naše naravi, nego po m i l o s n o m Božjem Određenju. Sada, dakle, u konkretnom redu Providnosti, izvorni naš glad za Beskrajnim Očajstvom koje imenujemo Bogom i koje svu zbilju čini zbiljskom — taj naš glad preinačen je u polet k neposrednom Gledanju Boga. Prema tome, Bog se ne skriva kao neumoljiva, neprodorna šutnja od koje bi ljudski rod, u pretpostavci kategorijalne povjesne Objave, primao izvana sad jednu — sad drugu poruku, nego nam On milosnim svojim Zahvatom preuđešava izvornu srž, konstitutivnu jezru našega bitka... Za razliku od hipotetskog poretka »čiste naravi«, čovjek — u konkretnom redu Providnosti — drukčije teži k Posljednjoj Svrši. Drukčije doživljava samoga sebe i svu stvarnost. Drukčije jest čovjek, bez obzira na to hoće li pojedinci na ovaj n a d n a r a v n i e g z i s t e n c i j a l svoga živovanja uzvratiti slobodnim »Da« ili buntovnim »Ne«, tj. bez obzira na to da li će u pouzdanju i ljubavi prigrliti milosnu Božju Ponudu ili će se pak grešno ušančiti u sebični tjesnac vlastitoga bića noseći na duši žig zloće i kukavičluka!

Anonimni kršćani. — Uzmemo li u obzir i Transcendenciju samoga Boga i nadnaravski uzdignutu transcendentarnost ljudskoga duha, smijemo zaključiti da je čovječanstvu i te kako potrebna Objava koja će se povjesno iskazati ljudskim govorom a prilaziti će k pojedincima kao auktoritativna, društvena (crkvena) veličina. Isto tako smijemo zaključiti da je, slušateljstvo naših propovijedi — bez obzira na ovakvo ili onakvo raspoloženje, bez obzira na ovakav ili onakav slobodno izabrani životni nazor — sastavljeno uvijek od »anonimnih kršćana«! Ne bi valjalo da se taj izraz uzme p r e š i r o k o, ali bi još pogubnije bilo kad bi se uzeo p r e u s k o! U svijetu naime oko nas nalaze se ljudi kojima neshvatljiva Ljubav Božja želi Spas, i to Spas u nadnaravnom smislu te riječi. Stoga im, svima bez iznimke, nudi Milost Pobožanstvenja; Milost koja provire iz Krila Trojedinog Boga kroz Njegov Silazak k nama, ostvaren po Utjelovljenju Riječi u tkzv. »hipostatskoj uniji«, radi čega Milost — na kraju krajeva — izvorno j e s t i ostvaruje u dušama ono što povjesna evanđeoska Kerigma izvana g o v o r i. Budimo stoga svjesni da ne živimo među ljudima koji bi bili »pogani« u tom smislu što nikada nisu doživjeli ni iskusili ništa od milosne kršćanske realnosti pa bismo ih istom m i svojim mucavim, ponekad do očaja netočnim riječima posve izvana i kroz oskudne kalupe ljudskih koncepata upoznali s puninom kršćanstva. Ne mi imamo posla s »poganima« koje Milost već obrađuje iznutra i koji sami, kao »kršćani«, još zapravo nisu došli k sebi!

Svijest o ovoj utješnoj činjenici utisnut će značajan biljeg na sam nadsvjetski izgled našeg vjerovanja u današnjem svijetu. S ovim uvidom, bez sumnje, naša će vjera porasti u širinu. Ojačat će se nadom i oboružati strpljivošću. Uvidjet ćemo da maleno stado Kristovo ne živi među grabežljivim vucima, nego među ovcama koje su možda zalutale ili još pravo nisu sebe našle, ali koje — u svakom slučaju — (da ostanemo kod iste prispele dobe) makar naizvan nosile vučju kožu, iznutra su već postale ili barem mogu postati blaga Božja Stvorenja. Da li to one same izrično znaju, nije u prvi mah toliko važno! Ali naša to vjera mora znati skupa s istinom da Božje Kraljevstvo i snaga Milosti sežu dalje nego li riječ i pravna moć Crkve. Ovakva vjera gleda u nevjerniku brata koji ponajčešće samo misli da ne vjeruje i da ne može vjerovati, a sve to stoga što mu Milost još nije pravo obuzela svijest i slobodu. Međutim, nije Ona u srži njegova bića inertna, nego vrije sred najskrovitije klijetke njegova duha i hrli ususret k nama i surađuje s ubogim onim riječima kojima mu kušamo izvana dočarati Radosnu Novost kršćanstva. Ta ga Milost može triumfalno spasiti i onda, kad — bilo zbog naše krivnje bilo i bez nje — samo Evanđelje poprimi takav izgled te naš nevjernik ne uspije razabrati u Njemu onaj željkovani Spas što Ga iščekuju sva srca, ali Ga on sam nije sposoban jasno i razgovijetno doumiti!

Nadsvjetska vjera. — Ureže li se u naše vjerovanje svijest o Božjoj Transcendenciji, lako ćemo se pomiriti s tvrdnjom da je Bog veći od našega uma i od našega srca i od naših riječi i od same naše vjere i od Crkve. Jer upravo to i vjeruje Crkva: da Bog svojom Veličinom nadilazi sve, uistinu sve, dakle i vjeru i Crkvu! Kad velimo: Bog je veći, to znači moćniji, milostiviji, pobjedonosniji; znači da On zna krenuti putevima koji su nama posve nepristupačni; da je On spreman na smilovanje i ondje gdje mi nismo ovlašteni da izrično izgovorimo riječ milosrđa; da je On u stanju spasonosno prodrijeti onamo gdje su nama sva vrata završljena. Zato i jest ovakva vjera kod nas, svećenika, u cijelosti prožeta nadom. Naročito danas. Jer takva vjera ne traži našu pobjedu, pobjedu koju bismo sami već tu na zemlji uživali, nego traži Pobjedu Božju. A Bog hoće da mi u Njegovu Pobjedu vjerujemo i onda kad smo slabi, nemoćni, poraženi.

Ovakova je vjera strpljiva, jer zna da je oklijevanje Božje što ga iz dana u dan prividno doživljavamo samo dokaz Njegove dugotrpnosti i dobrote, a ne znak osude!

Ovakva vjera smije si priuštiti obzirnost i skromnost u govoru, jer zna da Bog, za kojeg vjerom svjedočimo, neće istom preko naše propagande i agitacije ispuniti srca ljudska. Zato i čeka smireno kad će kucnuti Božji čas, prepuštajući Njemu samom da odluči uolikoj će mjeri bilo kod pojedinaca, bilo kod čitavih pokoljenja evanđeoska Istina doći do izražaja na način, koji bi i nama bio zamjetljiv!

Ovakova se vjera ne stidi Evanđelja, nego Ga javno ispovijeda, prožeta živim osjećajem zahvalnosti, kakav mora imati svaki svjedok Božji! Njezin je nastup uvijek i posvud u isti mah čedan i odvažan. Protkan sviješću o beskrajnom razmaku što razdvaja Zbiljnost, koju propovijedamo, od riječi, kojima propovijedamo. Takva naime vjera zna da bi naše riječi morale u čovjeku, kojemu govorimo, razotkrivati njegovu najtajniju čežnju iznoseći na vidjelo onu neistraživu milosnu Potku, kojom ga je Svevišnji našao prije nego li je on sam počeo tražiti Boga. Zna da su naše riječi od Boga iza-

brana i po Bogu oblikovana je ka, kojom od zidina povjesnice odjekuje Riječ vrhovnog osvješćenja čovjekova — tj. ona ista Riječ što je Bog kao svoj Logos milosno i tiho zbori u dubini svake pojedine duše. Nismo li stoga dužni da s punom slobodom i pouzdanjem oglašujemo posvud tu neizrecivu Riječ? Imademo li pri tom uspjeha, i to takvog da je nama samima očit, bit će to velika utjeha i za nas koji govorimo, i za one kojima govorimo. Nu ako našu riječ ne shvate i ne prihvate, bit ćemo poraženi samo mi a ne Bog. Dapače, sam taj poraz znat ćemo prečiti u poniznu i neslomivu silu vjere koja zna da se Bogu svidjelo preko poraza svojih slugu ići do Pobjede, i da, na kraju krajeva, mi trebamo Boga a ne On nas!

U tom smislu našoj je vjeri zajamčena budućnost, jer joj uistinu nije stalo ni do kakve druge budućnosti osim do One koja je istovjetna s Beskrajnim, vječito Mladim Bogom! To je onaj Blaženi Termin kojemu iz dana u dan to življe teži svijet što danomice više stari. To je naš Bog. koji upravo zbog svoje nadvremenske Vječnosti ima zbilja dosta vremena te nikad nikamo ne zakasni!

POGOVOR

U svemu našem izlaganju išli smo za tim da na kokretnom liku vjere istaknemo neke crte koje imaju naročito značenje danas, a neće ga izgubiti ni u sutrašnjici. Nije nam dakle bila ni zadaća ni nakana da se zadubljujemo u onu središnju srž čina vjere koja je žila-kucavica teološkog umovanja. Stoga i jest na svemu što ovdje rekosmo ostala neka sjena prigodnosti! Usudio sam se ovako ograničiti na »sporednu« problematiku, jer su vam one uzvišene i svete istine o biti kršćanskog vjerovanja dobro poznate: svojim životom i svećeničkim radom upili ste ih u sebe i usidrili duboko u dnu duše i srca.

Na kraju recimo još sa svom otvorenošću da je naša vjera zaista vrijedna te joj bez pridržaja i neopozivo predamo čitavo biće;

— to je vjera naših otaca i našeg vlastitog života;

— vjera, koja je već od početka klijala na zemlji a kroz povijest ljudskoga Spasenja sve više i više rasla, da konačno u Isusu Kristu dosegne svoj vrhunac sjedinivši po Njemu savršeno skladno Božju Riječ s čovjekovim slušanjem, Neizmjernu Stvarnost s ograničenim izričajem, Nebesko Obećanje s vremenitim ostvarenjem;

— vjera Crkve, vjera u kojoj se blago stapaju i povezuju Milost iznutra i strogo službena riječ Objave izvana;

— vjera koja je sasvim jednostavna. Ona nam govori jedno te isto, ono Najnevjerovatnije, iz čega jedinog možemo živjeti, naime: da je Bog uistinu Bog; da je On poklona vrijedno Otajstvo koje nam se u svojoj tajnovitosti teže sustezanja bliži i daruje tako te Njegovu Bliskost ćutimo kroz doživljaj vlastitog bivovanja i gledamo Je utjelovljenu u povjesnoj pojavi Isusa Krista.

— vjera koja pritište naš život poput najtežeg malja, i ujedno ga podiže k nebu poput laganog povjetarca, jer je zapravo čisti Dar Božji, ostvaren u krilu najslobodnijeg poleta naše volje;

— vjera koju mi ubogari mucajući ispovijedamo i propovijedamo. Dapače, tako je propovijedamo te Bog ne dopušta da u ovom zaključnom

razdoblju povijesti, nakon što je Objava već dovršena po Isusu Kristu, kao propovjednici zalutamo s puta Istine, kolika god inače bila skučenost našeg uma, neuviđavnost našega srca i rascjepkanost naše povijesti;

— vjera koju prožimlje ljubav, koja nas pred Bogom opravdava, koja bi nam imala biti snaga u životu i nada pri umiranju ;

— vjera koja možda već slavi svoje pobjedničko slavlje u mnogima, što misle da ne vjeruju;

— vjera koja nam nikad nije tako dana a da ne bismo morali iz dana u dan kroz kušnje i jecaje uvijek iznova vapiti za njom k Nebu, jer je ona, na kraju krajeva, milosni Dor Odozgo, i mi stoga, dok nastupamo kao vjernici, moramo neprestance ponizno priznavati da smo sami po sebi nevoljni, slabi, slijepi nevjernici!

Braćo u Kristu! Nek naš svršetak bude tih, da ne bismo bučnim i lomnim ljudskim govorom zaglušili i naglasili tihu, nu baš po tom moćnu Riječ Gospodnju. Recimo skromno: Pomozi, Gospode, nevjeri mojoj! Daj mi milost da uzvjerujem u Isusa Krista, Gospodina našega, u Njegovo Evanđelje i Njegovu spasiteljsku Milost!